

Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları Envanteri 2003

Aydın UĞURLU*/ Eşref BÜLENT**/ S. Senem UĞURLU**

ANAHTAR SÖZCÜKLER/ KEYWORDS

Çanakkale, Avunya, Avonya, Agonya, halı, dokuma

Çanakkale, Avunya, Avonya, Agonya, carpet, weaving

ÖZET/ SUMMARY

Türkiye Bilimler Akademisi Türkiye Kültür Sektörü (TÜBA-TÜKSEK) etnografya envanteri kapsamında 2002 yılında başlatılan "Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları" envanter çalışmaları 2003 yılında öncelikle Çanakkale ilinin Ayvacık, Ezine ve Bayramiç ilçelerinin köylerinde gerçekleştirilmiştir.

Halı ve el dokumaları konusundaki araştırma projemizin coğrafi yeri olan Avunya bölgesi, Kazdağı'nın kuzeydoğu eteklerinde, Çanakkale ilinin Lapseki, Çan, Biga, Ezine, Bayramiç ve Yenice ilçeleri ile Balıkesir ilinin Gönen, Edremit, Balya, Havran ilçelerinin çevrelediği alan içindedir.

Bölgenin bu konumuna bakıldığında Kazdağı'nın eskil yollarının düğüm noktasında olduğu görülür; Edremit Körfezine, Marmara Denizine, Çanakkale Boğazına ya da Balıkesir'e ulaşmak kolaydır. Ulaşım kolaylığı, bölgede toplumsal bir hareketlilik, ticari ve kültürel iletişimde çeşitlilik yaratmış, yöre halı ve el dokumalarına da birçok özellik kazandırmıştır.

2003 yılı alan araştırmaları sırasında, Avunya bölgesinin merkezi olan Yenice ilçesine yaklaşıldığı ölçüde Avunya halı ve el dokumalarının

The ethnographic inventory project for North-west Anatolia (Avunya) carpet and hand-weaving is carried out within the framework of the Turkish Academy of Sciences (TUBA-TUKSEK). The study was initiated in 2002. In 2003 initial inventory studies have been conducted in Ayvacık, Ezine, and Bayramiç, all towns of Çanakkale province.

The Avunya region, which is the focus of our research project on carpets and hand-weaving is located on the north-eastern outskirts of Kazdağı (Mt. Ida) on the Anatolian side of the Çanakkale province. This area includes Lapseki, Çan, Biga, Ezine, Bayramiç, Yenice, and Gönen, Edremit, Balya and Havran within the Balıkesir province.

When we look at this situation it becomes clear that Kazdağı (Mt. Ida) is located at the critical crossroads of ancient road connections. From here it is easy to reach Edremit bay, the Marmara sea, the Çanakkale straits (Dardanelles) or Balıkesir. Because of the easy connections in the region, and commercial activities, different cultures have affected the regional carpet and hand-weaving traditions.

* Prof. Aydın UĞURLU (Proje Yürütücüsü), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fındıklı İSTANBUL

** Öğr. Gör. Eşref BÜLENT (Proje Yürütücü Yardımcısı); Öğr. Gör. S. Senem UĞURLU (Proje Yürütücü Yardımcısı)/ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacık Meslek Yüksekokulu, Ayvacık ÇANAKKALE

karakteristiğini taşıyan dokumaların daha da çeşitlendiği görülmüştür. Araştırma konumuz kapsamındaki dokuma örneklerinin malzemeleri, tekniği, süslemeleri, renk ve kullanım özellikleri çok boyutlu yaklaşımlar ve değerlendirmeler ışığında incelenmiştir.

During the 2003 field research, it has been understood that the closer we get to the Yenice province of Avunya, the Avunya carpet and hand weaving characteristics become more varied. In the context of the research, woven samples have been studied and examined from different points of view such as material, technique, surface ornaments, color and use specifications.

GİRİŞ

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında bir etnografya araştırması olan "Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları Projesi"nin 2003 yılı çalışmaları tamamlanmıştır.

Kuzeybatı Anadolu'da eskil dönemlerden günümüze değin süreklilik gösteren toplumsal bir devingenlik vardır. Bu hareketlilik ile bölge birçok kültürel birikime sahip olmuştur. Yöredeki kültürel birikimin izlerini, yöre insanının somut ve soyut kültürel değerlerinde açıkça görebilmekteyiz. Bu nedenlerle diyebiliriz ki, Kuzeybatı Anadolu jeopolitik özelliği ve doğal kaynakları ile her zaman bir ilgi merkezi olmuştur.

Projemiz kapsamında araştırma yoremiz olan Kuzeybatı Anadolu'nun, binlerce yıldan bu yana diğer ürünlerinin yanı sıra bir dokuma bölgesi olduğu bilinmektedir. Fakat yurt içindeki mesleki yayınlarda Avunya halı ve el dokumalarına bugüne değin yer verilmemiştir.

Gezgin Helmut Uhlig, Kuzeybatı Anadolu'daki izlenimlerini aktarırken: "Çanakkale Boğazı'nın çıkışında sık sık yaşanan kuvvetli fırtınalar, bir geminin Çanakkale Boğazının dar çıkışından Ege Denizine açılmasını, ya da tam tersi yönde ilerleyip boğazdan geçerek Karadeniz'e gitmesini hemen hemen imkânsız kılıyordu. Bu nedenle malların denize yakın bir Çanakkale koyundan, boğaz çıkışının güney tarafında, Ege Denizinde liman olarak uygun olan bir koya hamallar tarafından kara yoluyla taşınması zorunluluğu vardı", (Uhlig 2001: 122-123.) der ve yöredeki ulaşım hakkında açıklamalarda bulunurken sert rüzgârlar nedeniyle günümüzde bile zaman zaman deniz trafiğine kapatılan Çanakkale Boğazının bu özelliğini vurgulamıştır. Yöredeki deniz ulaşımının bu özelliği dikkate alındığında Avunya üzerinden Çanakkale, Biga, Kapıdağı Yarımadası, Balıkesir ve Edremit gibi çeşitli yerleşim bölgeleriyle bağlantı sağlayan karayollarının önemi daha iyi anlaşılır.

Avunya bölgesi, Kazdağı'nın eskil yollarının düğüm noktasındadır. Avunya'dan Edremit Körfezine, Marmara Denizine, Çanakkale Boğazına ya da Balıkesir'e ulaşmak kolaydır. Ulaşım kolaylığı, bölgede toplumsal bir hareketlilik, ticari ve kültürel iletişimde

çeşitlilik yaratmış, yöre halı ve el dokumalarına birçok özellik kazandırmıştır. Yaptığımız çalışma ve araştırmalar sonucu Avunya halı ve el dokumalarındaki bazı özelliklerin izlerini, Kuzeybatı Anadolu'nun diğer dokuma bölgelerinde olduğu gibi Anadolu'nun başka bölgelerinde ve hatta daha da uzaklarda, Kafkaslarda bile bulduk. Bu kültürel mirasın izlerini, eskil dönemlere kadar uzatmak çok da iddialı olmaz.

Alan araştırmasını, öncelikle Çanakkale ilinin Ayvacık, Ezine ve Bayramiç ilçelerinin köylerinde gerçekleştirdik. Bu araştırma sırasında Avunya bölgesinin merkezi olan Yenice ilçesine yaklaştığımız ölçüde Avunya halı ve el dokumalarının karakteristiğini taşıyan dokumaların daha da çeşitlendiğini gözlemledik.

"Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları" başlıklı envanter çalışmasının coğrafi yeri, Kazdağı'nın kuzeydoğu eteklerindedir. Yöre Çanakkale ilinin Lapseki, Çan, Biga, Ezine, Bayramiç ve Yenice ilçeleri ile Balıkesir ilinin Gönen, Edremit, Balya, Havran ilçelerinin çevrelediği coğrafi alan ile sınırlanmıştır.

Yöre el dokumacılığı, bazı koleksiyonerler ve halıcılarca bilinmektedir. Yurt dışı yayınlarda kısmen değinilmesine karşın bu konuda Türkçe bir yayın yoktur. TÜBA-TÜKSEK kapsamında yürüttüğümüz envanter çalışmasının önemli bir yanı da Avunya halı ve el dokumacılığına ilişkin, Türkçe ilk bilimsel yayın olmasıdır. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar yörede dokunmuş olan, kendine özgü boyut, desen, renk ve kompozisyon özellikleri, halı ve dokumacılıkla ilgili yabancı literatüre geçmiş Avunya halı ve el dokumalarını araştırdık. Bulguları TÜBA-TÜKSEK atölye çalışmalarındaki öneriler doğrultusunda değerlendirerek belgeleme forumlarına kaydettik. Araştırmanın bir başka amacı da yöreye özgü bu dokuma örneklerinin unutulacak kaybolmalarını önlemek, ayrıca yeniden üretimlerini sağlayacak çalışmalar yapmaktır¹.

Proje çalışma ekibi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ayvacık Meslek Yüksekokulu öğretim elemanları ve dönem öğrencileri arasından seçilmiştir. Bu çalışmalarda Proje Yürütücüsü Prof. Aydın Uğurlu,

yürütücü yardımcılarını Öğr. Gör. Eşref Bülent ve Öğr. Gör. S. Senem Uğurlu ile yüksekokulun Halıcılık Programı dönem öğrencilerinden oluşturulan ekip görev almışlardır.

Proje ekibinin 2003 yılında gerçekleştirdiği alan çalışmasının ayrıntıları şöyledir:

Ekip çalışmalarına 6 Temmuz 2003'te Bayramiç ilçesinin Pınarbaşı ve Saçaklı köylerinde başlamış; çalışmalar, 9 Temmuz 2003'te Bayramiç ilçe merkezi ve Hadimoğlu Konağı'nda, 17 Temmuz 2003'te Bayramiç Kaymakamlığı ve İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü ile Çaldağ, Akpınar köylerinde sürdürülmüştür. 18 Temmuz 2003'te Üzümlü, Serhat, Evciler köyleri; 20 Temmuz 2003'te Yenice ilçe merkezi ve Seyvan köyü ile Kalkım ve Hamdibey beldeleri taranmış; çalışmalar 21 Temmuz 2003'te Evciler ve Çırpılar köyleri ile bitirilmiştir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesine bağlı Ayvacık Meslek Yüksekokulu Halıcılık Programı öğrencilerinin de katıldığı, Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları Envanteri Projesi, bu öğrencilerin mesleki gelişmesi bakımından da umut verici olmuştur. Kirkitli ve mekikli el dokumalarına ilişkin belgeleme formlarının doldurulmasında ve projede emeği geçen öğrencilere yürekten teşekkürlerimizi sunarız.

Çalışmalarımıza yardımcı olan ve destekleyen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörlüğüne, Bayramiç Kaymakamlığına, Bayramiç Kaymakamı Sayın İbrahim Ergi ile Bayramiç İlçesi Halk Eğitim Müdürlüğüne, Bayramiç Halk Eğitim Müdürü Sayın Şenol Güven'e, Yenice Meslek Yüksekokulu Müdürü Sayın Öğr. Gör. Turgut Erdim'e, Yenice'de Sayın Hatice ve İbrahim Kırmızı'ya, Ayvacık Kaymakamlığına, Köy-Koop. Ayvacık Şube Başkanı Sayın Hüseyin Yıldız'a, Ezine Kaymakamlığına, Türkiye Bilimler Akademisi Başkanlığına ve TÜBA İstanbul Ofisi çalışanlarına ve katkıda bulunan herkese teşekkür ederiz.

Proje çalışmamızın 2004 yılındaki son kısmında, yörede kaybolmaya yüz tutan, Türkçe yayınlarda unutulmuş olan Kuzeybatı Anadolu (Avunya) halı ve el dokumalarının örneklerinden edinilen bilgiler düzenlenecek, halı ve dokumaların yöresel, sanatsal ve teknik özelliklerinin belirlenmesine çalışılacaktır. Bununla birlikte yörede geleneği olan el dokumacılığının zenginleştirilmesine, çağdaş kullanım ve gereksinim ölçütlerine uydurulmasına yönelik yeni öneriler araştırılacaktır.

ÇALIŞMA YÖNTEMİ

2003 yılında yapılan envanter çalışması bilgi toplama, alan araştırması ve sonuçlandırma gibi genel başlıkları altında özetlenebilir. Öncelikle mitolojik, tarihi ve sözlü kaynaklardan yöre dokumalarının oluşumu ve irdelenmesine yardımcı olacağına inandığımız

bilgiler derlenmiştir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ayvacık Meslek Yüksekokulunda dönem öğrencileri ile değerlendirme toplantıları yapılarak proje ön raporu, TÜBA-TÜKSEK atölye önerileri, konuyla ilgili yöresel özellikler ve sosyal alışkanlıklar konusunda bilgi verilmiştir. Bu çalışmalar paralelinde alan araştırması yapılacak olan ve dokuma örneklerinin bulunduğu/ yapıldığı tahmin edilen yerleşim birimleri ile yazışmalar yapıp çalışmalarımız konusunda bilgi verilmiş, destek izin istenmiştir. Çalışmalar sonucunda elde edilen bilgiler ve görsel veriler değerlendirilerek uygulanacak Avunya örneklerinin teknik çözümlenmeleri, malzemeleri hazırlanarak proje doğrultusunda çalışmalara devam edilmiştir.

Öncelikle alan araştırmalarına katılacak program öğrencilerine, projede yapılmış, yapılan ve yapılması planlanan çalışmalar hakkında görsel ve yazılı olarak bilgi verilmiştir. Her türlü özelliği çalışma alanında belgeleme formlarına kayıtlanan Avunya tipi halı ve düz dokuma örnekleri, proje ekibimizce, ayrıca fotoğraf ve saydam ile de belgelenmişlerdir.

Projenin ana amacı olan veri toplama ve belgeleme çalışmalarının hemen ardından, projenin ikincil amacına, yani belgelenen bu örneklerin yeniden üretimine yönelik çalışmalara geçilmiştir. Bu aşamada TÜBA-TÜKSEK envanter projesi esasları çerçevesinde belgelenmiş ve teknik çözümleri çıkarılmış örnekler öncelikle desen kağıdına aktarılmıştır. Belgelenen örnekler arasından, yürütücü ekibimizce uygun bulunanlar da dönem öğrencileri tarafından Ayvacık Meslek Yüksekokulu atölyelerinde aslına uygun olarak dokunmuştur¹.

BÖLGE HAKKINDA BİLGİLER

BÖLGENİN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ VE SOSYAL YAPISI

"Giriş" bölümünde açıklamaya çalıştığımız gibi coğrafi özellikler, Avunya'yı çevreleyen yerleşim bölgelerinin gelişmelerini kolaylaştırdığı gibi sürekli devrim içinde bulunmalarını da sağlamıştır. Çalışmalarımıza temel olacak bilgilerin derlenip özetlenmesi, araştırma bölgemizdeki toplumsal hareketliliği ve oluşturduğu kültürel çeşitliliği netleştirmemize de yardım edecektir.

AVUNYA ADININ KÖKENİ

Bizans Devrinde Mysia bölgesine bağlanan araştırma yöremiz, Bizans sosyetesinin av partileri düzenlediği yazlık bir merkez durumundadır. Bu devirde Kyzikos ve çevresi, Troia dahil 30 kenti kapsayan Hellespontos vilayetinin merkezi olur. Türkiye'deki Tarihsel Adlar adlı kitabında, Aulonia'nın Karabigamanyas dolaylarında bir kasaba olduğunu ve geç dönem Bizans tarihçilerinin yapıtlarında anıldığını belirten araştırmacı-yazar Bilge Umar, Kuzeybatı

Anadolu'da Aulonia olarak belirttiği bir yerleşim yeri için şu bilgileri verir: "Adı belki de Ramsay'ın olması gördüğü üzere, oradaki bir ırmak vadisinden dolayı Hellen dilinin Aulon (vadi) kök sözcüğüne, '-ülkesi' anlamında '-ia' takısının eklenmesiyle türetilmişti. Ancak, Bizans dönemi belgelerinde karşımıza çıksa dahi, Hellen dilinde anlamı var görünen Anadolu kenti, kasabası vb. adlarının gerçekte bir Anadolu dilinden gelmiş ve az çok değiştirilerek Helen ağzına uydurulmuş olabileceği daima göz önünde tutulmalıdır. Dolayısıyla adın öz biçimi Arawana yani Arawana 'Gür su-Ülkesi' de olabilir." (Umar 1993: 139).

Aiol ve Ion kentleri yöredeki devingenlik ile edindikleri kültürel değerleri, kendi bilgileri ile birleştirerek dönemin uygarlık merkezi olmuşlardır. Batı Anadolu'daki bu toplumsal harmanlanma sürecinde, Anadolu'dan Pelops, Artemis, Apollon ve Dionysos kültleri Yunanistan'a, karşı yakadan göçenler de alıştıkları, kutsal saydıkları isimleri, inançları Anadolu'ya taşımışlardır.

Günümüzde haftalık gereksinimler için pazarlar, mevsimlik gereksinimler için Artemis şenlikleri ile bağlantılı yedi günlük panayırılar, yöredeki renkliliği ve devinimi, o dönemlerden gelen süreklilik ile devam ettirilmektedir. Çanakkale'deki Tahtacı Türkmenlerinin bazı pazar yerleri için "agora" sözcüğünü kullandıkları, araştırma ekibimiz tarafından tespit edilmiştir. Bu sözcük yörede yüzlerce yıldan günümüze değin gelen kültürel ve ticari alışkanlıkların halen devam ettiğini göstermektedir.

Sabahattin Eyüboğlu ile Azra Erhat, yöre adı ile ilişkili olan "Agon" sözcüğünün "Sanat ve spor alanlarında ödüllü yarışma" (Türk Tarih Kurumu 1977: 4-6) anlamında kullanıldığını belirtirler. Bu açıklama bizlere yörede yapılan Asya Oyunları'nı anımsatmaktadır. Antalya'daki Perge antik kentinde, Artemis Pergaia onuruna her yıl bir panegyris (şenlik) düzenlendiğini, bu şenliklerde şarkılar söylendiğini, ayrıca çeşitli danslar ve yarışmalar yapıldığını ve bu törenleri, kadın Agonothetes'lerin (Agon kurucular) idare ettiğini bilinmektedir (Çelgin 1986: 50'den Akarca 1949: 37-38 ve Onurkan 1969: 307-308).

Günümüzde Hamdibey, Kalkım ve Akçakoyun gibi Yenice ilçesine bağlı beldelerin bulunduğu bölgede, Bizans Devrinde düzenlenen bir av partisinde bir Bizans Tekfurunun kızı olan Agonya, yörenin en büyük akarsuyundan karşıya geçerken boğulur. Olayın geçtiği yere yapılan köprüye ölen kızın anısına Agonya denir, çevresi yüksek dağlar ile kaplı olan Yenice dışındaki ovalar da Büyük ve Küçük Agonya Ovaları adıyla anılmaktadır. Aynı yörede Kalkım beldesinde, "Agonya Kapısı" olarak bilinen bir köprü'nün bulunduğu (Büyük İskender dönemine tarihlendirilen Kayatepe Köprüsü), kapıcısı bulunan Hıdırlar köyünün eski adının da Agonya olduğu, kaynağı burada olan dereye Agonya Deresi adı verildiği bi-

linmektedir. Yörenin adı, buraya yerleşen Bayat, Afşar, Kalabak, Güreli, Kaşıkçı, Bayındır, Çiçilli gibi Türkmen boylarının ağzında Agonya, Avonya, Avunya söylenişleri ile yaşamaktadır. Yöre adı, Anzavur İsyanı, Milli Mücadele ve Cumhuriyetin kuruluş dönemine kadar gerek coğrafi, gerekse idari isim olarak sık kullanılmıştır. Tekel İdaresinde kalite anlamı için "Agonya tütünü" tanımlamasını kullanılmıştır. "Agonya mantısı" da yemek düşünlerince bilinir. Günümüz Edremit'inde Agonya adında, ilçe ve köylere hizmet veren bir garaj vardır.

1936 yılında Yenice ilçe olarak kabul edildikten sonra Koyuneli'nin adı Hamdibey olur. Yalıda (sahil) oturanlar, genel olarak Hamdibey, Kalkım, Pazarköy ve Akçakoyun köylerinin bulunduğu bölgeye Agonya, yayladakiler ise Avonya-Avunya demektedir. Yörede dokunan halı ve kilimler bu adlar ile yabancı literatüre geçmiştir. Son dönemde bölge adı olarak tanınan Agonya, bazı halı koleksiyonerlerince sadece dokuma yöresi olarak bilinmesine rağmen Türkçe yayınlarda geçmemektedir.

BÖLGENİN DOKUMA GELENEĞİNE YANSIYAN KÜLTÜR ÖĞELERİ

Yörede arkeolojik araştırmalar yapan Prof. Dr. Elif Tül Tulunay, şu açıklamayı yapmaktadır: "Yeri saptanmış olan antik kentlerin dahi çoğunda henüz sistemli kazıların gerçekleştirilememesi ve yapılan bazı kazıların ise detaylı sonuçlarının yayınlanmaması nedeniyle, buraya ilişkin arkeolojik belge ve bilgimiz oldukça azdır ve bu nedendir ki, Batı Anadolu'nun Girit, Yunanistan ve Ege adalarındaki TÇ [Tunç Çağı] kültürlerine ne denli öncülük ettiği, Ege Arkeolojisi kapsamında (Troia haricinde) yeterince irdelenememektedir" (Tulunay 1998: 99).

Yöredeki eski yerleşimler, deprem, yangın sel gibi doğal afetlerin tahribatı yanında, istilacıların yağma ve yıkımına da uğramıştır. Fakat yörenin doğal zenginliği ve ticari olanakları nedeniyle, bu yıkımların ardından ilişkiler ağı yeniden kurulmuştur. Böylece bölgedeki yerleşim birimlerinde sosyal etkinliğin ve bayındırlık çalışmalarının sağladığı olanaklar ile o sağlam kurgunun, yakın döneme kadar devam ettiğini görmek ve izlerini sürmek mümkündür.

Günümüze kalmış en eski dokuma örnekleri Frigyalılara ait -Gordion kazısında bulunan fakat müzede korunamayıp yok olan MÖ 7.- 6. yüzyıllara tarihlendirilen- parçalardır. Dorak kazısında bulunarak çizimi yapılmış, ancak kendisi kaybolmuş dokuma örnekleri ise MÖ 3.-2. yüzyıllara tarihlendirilmişlerdir. Öte yanda kazılarda bulunan iğ, ağırşak, iğne ve kirmenler dokuma tezgâhlarında kullanılan taş ağırlıklar ile kabartma ve heykellerdeki ayrıntılar Anadolu'da dokumacılığın bilindiğinin en eski kanıtlarıdır.

Diğer yanda Kuzeybatı Anadolu'nun İlkçağ'daki tekstil zenginliği ve çeşitliliği konusunda yazılı bilgileri,

İlyada ve Odyssea'da dokumacılık hakkında kendi dönemine ilişkin bilgiler veren Homeros'tan öğreniyoruz (bkz. Homeros, İlyada: 126, 263, 319, 579; Homeros, Odyssea: 335-336). Homeros, Odysseus'un giysilerini betimlerken şu bilgileri verir:

"Bir kaftan giymişti erguvan renginde, yünlü. İki katlıydı ve tutturulmuştu iki gözlü bir altın tokayla, ..."

"Bir de gömlek ilişmişti gözüne parlak teni üstünde, incecikti, kurumuş bir sovanın zarı gibi, ve güneş kadar da parlak" (Homeros, Odyssea: 335-336).

İnceliği ve parlaklığı vurgulanan gömleğin, Anadolu'nun kuzeyinde yetiştirilen keten özellikleri taşıdığı, ve destanda bahsedilen dokumanın yakın zamana kadar bilinen "Feritikon" adlı ince, parlak keten iplik ile bezayağı dokuma örgüsünde dokunan kumaş olması olasıdır. Anadolu'daki tiftik dokumaları da benzer özelliklere sahiptir. 1995 yılında Sinop, Ayancık'ta yapılan inceleme sırasında yörede dokunan keten kumaşların da benzer özellikte olduğu görülmüştür. Ege Bölgesindeki Sardeis kenti de o dönemde bir dokuma merkezi idi.

Pamuk hakkındaki bilgileri de tarihçi Herodotos, "Hindistan'da yetişen ağacın meyvesindeki yünlerin, kuzu yününden çok daha ince ve güzel olduğu" (Hunlich 1968: 15) şeklinde anlatmaya çalışır (lev. 1: res. 6). İpekten ise ilk olarak Aristoteles söz eder. Yörenin o dönem dokumalarında genellikle ot, keten, kenevir ve kendir gibi bitkisel, post, yün, tavşan ve deve tüyü, at ve keçi kılı gibi hayvansal dokuma malzemeleri kullanılmıştır.

Bölgemizde, bu dönemlerde Hitit etkinliği ve ilişkilerinin olduğunu göz önünde bulundurmak zorundayız. Hititler, yeni bilgilere ve kendilerine uygun gelen her şeyi benimsemeye açık bir topluluktu. Böylece Hititler çok kültürlü bir toplumsal yapıya sahiptiler. Fethettikleri ülkelerin dil ve inançlarını kendi kültürleri ile birleştirmeleri, ülkelerinde hoşgörülü bir yaşam tarzı geliştirmelerini sağlıyordu.

Hitit İmparatorluğunun yıkılmasından sonra, MÖ 2. binyılda yaşanan ve tarihe "Ege göçleri" olarak geçen büyük göçlerin etkisiyle Yunanistan'dan Anadolu'ya göçler yoğunlaşır. Midilli'den gelen Aioller öncelikle Avunya yöresini çevreleyen kıyı kesiminde koloniler kurmuşlardır.

Anadolu'daki bazı kent ve yörelerin tarihini araştıran İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kuzeybatı Anadolu'yu etkileyen göçler hakkında şu bilgileri vermektedir. "Yunanistan'dan gelen Eoli (Aiolis) muhacirlerine ait sevahil kısmı, bunlar Pelepones'te, Dor'lara yenilenlerden olup Agamemnon Sülalesinden, Kavlan ve Malavas'ın önderliğinde Turuva ve Hellespont sahillerine göç eden ve Gediz Çayı mansıbına kadar olan sahile yayılmışlardı ki (Ahai) takımından olan bu muhacirlere Eolya

(Aiolis) denirdi. Lesbos, Midilli ve Edremit sahili cenuba doğru bunlarla meskundü" (Uzunçarşılı 2000: 3). Asya sömürgelerinin tarihinin Aioliyalılar ile başladığını yazan Fransız arkeolog ve gezgin Texier ise "... bunlar Asya kıtasını işgal edenlerin en eskisidir" diye belirtmiştir (Texier 2002: 319).

Yörede dışarıdan gelen göçmenlerin yanında ticaret amacıyla Teos, Kolophon ve Miletos gibi güneydeki İon kentlerinden, Ege adalarından hatta Doğu Akdeniz'den gelenler de vardır. Bu bağlamda, Kolophonlular bugünkü Lapseki, Mudanya ve Manyas'ta koloniler kurmuşlardı. Yörenin iç kısımlarında, bugünkü Akpınar, Bayramiç, Balya ve Pazarköy'deki yerleşimler ile Kaz Dağları eteklerindeki yerleşim birimlerinde de gelişmeler olmuştu. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Miletosluların yörede kurdukları koloniler hakkında tespit ettiği şu bilgileri verir. "Milet'lilerin Asya-yı Suğra sahillerinde ve İda Dağı eteğinde tesis etmiş oldukları ticaret beldelerinin bazıları şunlardır: İda Dağı eteklerinde Zelea (Sarıköy), Sepsis (Scepsis) Bayramiç civarı, Hellespon ile civarında, Gargara, Perkot, Arizbe (Arsba), Abidos, Lampsak, Pesos (Paesus) Lapseki'den şarka doğru Marmara Denizi kenarında, Parium (Kara Biga'nın şimalinde) şehirlerdir" (Uzunçarşılı 2000: 8).

Kaynaklardan veya efsanelerden yöre dokumacılığı hakkında bazı bilgiler edinebilmekteyiz. Bu bağlamda Zeus'un Troia bölgesinde Ate tepesine fırlattığı, bu nedenle Troia kentinin koruyucusu sayılarak Troia'daki Athena tapınağına konulduğu anlatılan ve "sağ elinde bir kargı, sol elinde de bir öreke ile iğ taşıdığı" (Erhat 1993: 243) betimlenen ahşap yontu ile ilgili Palladion efsanesi, kent ve çevresinde dokumacılık ve ürünlerinin söz konusu olduğunu kanıtlar.

Aiolia ve Ionia'nın gerisindeki devletler gibi Phryglerin ve Lydialıların da Ege kıyılarına inme gereksinimi duymamaları, Anadolu'ya göçenlerin kurduğu Aiol ve İon kentlerinin huzur içinde yaşamalarını, kültürel ve sosyal gelişmelerini sağlamıştı. Çok kültürlü ve zengin ortamda oluşmuş yaratıcı düşünceleri günümüze ulaştıran birçok destan ve öykü vardır.

Ionia ve Aiolia (Eolya) tarım bölgeleriydi. Aiol ve İonların Batı Anadolu sahillerinde kurdukları kentler, kervan ve ticaret yollarının başlangıcı ve sonu olduğundan çok çabuk geliştiler. Kentlerde, köklü bir geleneğe sahip Anadolu'lularla birlikte çok farklı kültürlerden gelenler de yaşıyordu. Kent pazarları yörenin iç kesimlerinden, Kazdağı eteklerinden Leleglerin, Pelasgların, Lydialıların ve Perslerin, Kutup Yıldızından yararlanmayı bilen Fenikelilerin, Argosluların ve Ege Adalarından gelenlerin malları ile doluydu. Bu pazarlarda Fenikelilerin deniz kabuklarından elde ettikleri erguvan renkli boya (purpur), ipek ve pamuk dokumalar, cam eşya ile yörenin keresteleri, meşe palamudu, sarı bo-

ya elde edilen akdiken (*Rahmnus sp.*), şap, yün, post, deri ve esirler satılırdı.

Sanat alanında klasik üslup olarak bilinen Dor, İon ve Korint tarzları yanında, bunların birleşiminden oluşan Aiol tarzı bu dönemlerde geliştirildi. Bu tarzda bir demet uzun yaprak aşağıdan yukarıya genişleyerek çıkar ve sütun başlığını oluştururdu (lev. 2: res. 8). Günümüz Ayvacık halılarında yaprak motifinin 'su' olarak kullanılması ve düzenlemenin gerek bu Aiol tarzı sütun başlıklarını, gerekse Antikçağ'ın daha sonraki dönemlerinde, anıtsal yapıların frizlerinde sıkça görülen yaprak dizisi şeklindeki bezemeleri çağrıştırmaları dikkat çekicidir (lev. 2: res. 9-10).

Sanatın birçok kolu gibi el dokumacılığının da tanrıçalar ile ilgili kutsal bir uğraş olduğu vurgulanmıştır. Post, düğüm ve dokuma konusunda Batı Anadolu kökenli birçok söylence vardır: Yörenin İlkçağ inancına göre, insan ömrü iplik bükümü ile bağlantılıdır. İnsan doğar doğmaz kader, onun ömür ipliğini bükmeye başlar. Kader tanrıçası üç kız kardeş (Moira'lar), her insanın ipliğini bükür dururlar. Günün birinde de keserler, o anda insan ölür. "İpliğini pazara çıkarma" deyiimi de günümüzde kullanılmaktadır. Altın post, altın tüylü koyun, altın koç, çift ilmekli Herakles düğümü, Aphrodite'nin kuşağı, rahibeleri tanrıya bağlayan tek ilmekli kuşak ile dokuz düğümlü ebem kuşağı, zünnar kuşağı, gelin kuşağı ve gayret kuşağı gibi kutsal düğümlü kuşaklar, çözülmez Gordion düğümü ile Gordion-Gördes-kördüğüm yakınlıkları, araştırma bölgemizde tespit ettiğimiz post motifli halılar (lev. 5, res. 21), İlkçağ'ın Miletos, Sardeis, Laodikeia, Tralleis gibi dokuma merkezlerinin yörede bulunmaları, Batı Anadolu el dokumacılığının önemli kanıtlarıdır.

Çalışma bölgemizin güneyinde, İzmir'in Bergama ilçesi sınırları içinde kalan Yunt Dağı yakınında bir Antikçağ yerleşimi olan Aigai için, Sefa Taşkın Mysia ve Işık İnsanları adlı kitabında "Aigai, dokumacılıkta da iddialıdır. Hatta komşu kentlerle yaptığı anlaşmalarda, barışı sürekli kılmanın karşılığında onların dokumacılıkla ilgilenmemelerini ön koşul koyduğunu...", bilgisini vermektedir (Taşkın 1998: 18).

Bilge Umar, 2. yüzyılda yaşamış coğrafyacı Pausanias'tan yararlanarak yöre dokumacılığı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır: "Ketenden yapılmış (zırh işlevli koruma) levhalarını asılmış görebileceğimiz tapkı alanlarından biri Gryneion'dur (Yeni Şakran)" (Umar 2002: 109).

Batı Anadolu kıyılarındaki Kolophon, Miletos gibi birçok şehir, dokuma kumaşları ve renkli yünleri ile ünlüydü. Bu kentlerin Akdeniz ve Karadeniz'de birçok kolonileri vardı. "Tarihten önceki çağlarda dünyanın kadın giyimi modasını, farbalalı eteklikleri ve saireyi, bu şehirler tayin ediyordu." (Halikarnas Balıkcısı 1974: 110).

Anadolu Beylikleri döneminde, ".... İzmir ve bir kı-

sım Ege Adalarını elinde tutan İzmir Beyi Çaka Bey, Edremit üzerinden kuzeye, Çanakkale'ye doğru yönelir; yörede, Bayramiç ve çevresini 1091'de egemenliği altına alır. Çaka Bey'in yükselişinden endişelenen Bizans, Çaka Bey'in damadı ve Süleyman Şah'ın oğlu 1. Kılıçarslan'ı kışkırtarak Çaka Bey'i ortadan kaldırtır. İlk kez bu dönemde Türkler, Bayramiç ve çevresi dahil tüm Troas Bölgesinde görülmeğe başlarlar" (Başaran 2002: 20) diye yazan Prof. Dr. Cevat Başaran, kuzeyden, Tuna üzerinden Balkanlar'a inen Türk boylarından Oğuzların, Kumanların ve Peçeneklerin Gelibolu'ya geldiklerini, buradan Anadolu kıyılarına geçerek Bayramiç ve çevresine akınlar düzenlediklerini aktararak "1110-1111 yıllarında yapılan savaşta 1. Kılıçarslan'ın oğlu Sultan Şahinşah'ı yenilgiye uğratan Bizans, Çanakkale çevresine yeniden egemen olur. Ancak bölge 1116 yıllarında tekrar Türklerin eline geçer," (Başaran 2002: 20) diye yazar.

1. İzzettin Mesut döneminde İç Anadolu ve Batı Anadolu'nun kıyıları Bizans'tan tümüyle temizlenir ve o zamana kadar "Rum Ülkesi" olarak adlandırılan Anadolu toprakları ilk kez "Türkmen" adıyla söylenip yazılmaya başlanır.

Kökünü İlkçağ'a dayanan mitolojik söylenceler, simgeler ve ritüeller, göçebe kültürüne boyanır. Bu bağlamda: "...üç etek Artemis giysisidir. Tanrıçaların yontularında görülür. Genç kızlığı, olgun kadınlığı ve analığı simgeler. Edremit'te, Kazdağ'ında (İda Dağı) yaşayan Aleviler arasında üç etek Sarıkız emaneti sayılır.

"Bir cins koyun vardır, çıkar dağılır
Gökte gider yeryüzünde yayılır.
Yazın kuzular, güz mevsimi sağılır
Sarıkız isminde piri bilin mi? (Nesimi)

"Artemis'te, Sarıkız'da kraliçe arı sayılır. Kazdağının Tahtacı Alevi kadınlarının giydiği üç eteğin iki yan kanadı arkada bulunan geniş kanadın üstüne katlanır. Sarıkız'ın simgesi olan kraliçe arının kanatlarının kapalıyken aldığı duruma getirilir." (Tuncer 1999: 152).

2. Kılıçarslan (1155-1192) döneminde, Anadolu içlerinden göçüp gelen Selçuklu Türkmenleriyle, Bizans arasında Bergama, Edremit ve Bayramiç dolaylarında sık sık savaşlar olur. Bu bölgeler Bizans'la Selçuklular arasında birkaç defa el değiştirir. Selçuklular ile Bizans arasında gerçekleşen Myriokephalon Savaşı sonrası, Biga Yarımadası (Troas), Bayramiç ve çevresi tamamen Türkleşmiştir. 1192 yılından 1256 yılına kadar süren dönem içinde, bu kez Türk Beyleri, bölgede tek başlarına egemenlik kurabilmek için birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Bizans'ın başkenti Konstantinopolis 1204 yılında 4. Haçlı orduları tarafından yağmalanıp ülke parçalanır. Kuzeybatı Anadolu, Baudovin'in payına düşer. Bölge 1303 yılında Latin Haçlı orduları işgalindedir. Bir ara Ça-

nakkale Boğazı Venedik kontrolünde kalır. 1305 yılında ise yöreye Roger de Flor komutasındaki Katalonyalılar egemen olurlar. Bu arada 1255 yılında Bizans, Teodor Laskaris komutasında yeniden toparlanmış ve kurduğu Latin İmparatorluğu'na, Selçuklular'dan aldığı İznik'i başkent yapmayı başarmıştır (Başaran 2002: 20).

Artık yöreye Türkmen aşiretleri gelmektedir. Örneğin Melik, İsak ve Halil Ece Bey'e bağlı aşiretlerin Kyzikos, Biga dolaylarında konaklamaları sırasında Katalonyalıların bir baskını sonucu çoğunun öldürüldüğü, kurtulanların Karesi Beyliğine sığındıkları bilinmektedir. 1318 yılında yıkılan Anadolu Selçuklu Devletinin yönetim boşluğu Moğol destekli Türkmen aşiretleri ağırlığında kurulmuş olan Anadolu Beylikleri tarafından dolduruluyordu. Aynı yıllarda Kuzeybatı Anadolu ve Avunya yöresi, Karesioğulları idaresindeydi. Karesioğulları Beyliğinin kökeni, 11. yüzyılın son yarısında, İç Anadolu'da Kırşehir ve çevresinde Melik Danişmend Gazi soyuna dayanır. Kalem Şah ve oğlu Karesi Bey, bir uç beyi olarak batıya geldiklerinde, Balıkesir'i yönetim merkezi yaparlar. Karesi Bey, Selçuklu baskısı ve Moğol kargaşası nedeniyle dağılan Türkmenler'in Kuzeybatı Anadolu'ya yerleşmelerine izin verir. Ece Halil yönetimindeki Türkmen boyları ise özellikle Kazdağı'nın kuzey eteklerine, Dağobası ve Evciler ile çevresine yerleştirilmiştir. Ahi Hızır Emir Bey'e bağlı Türkmenler Kuzeybatı Anadolu'yu yurt edinir. O dönemde yöreye gelen İbn-i Batuda, Akiros/ Akiraus olan kent yakınında kurulan Balıkesir'i, Karesi Bey'in kurduğunu bu yöreye de Memleket-i Ekira dendiğini bildirerek, "yörede cami olmadığını, namazı açıkta ağaçların altında (Ayakkabıcı) Ahi Sinan Zaviyesinde kıldığını... Bergama Sultanının Yahşi Han, Balıkesir'in ise Demir Han olduğunu. Kendisine ipekli elbise hediye verdiklerini Balıkesir'de kendisine Margarita adında bir Rum cariye satın aldığını" anlatır (Et-Tancı1993: 211).

Politik ve askeri gelişim çizgisinde, önceleri Anadolu Selçuklularına bağlı olan Karesi Beyliği, 1308-1335 yılları arasında, İlhanlılar'a bağlanır. Hatta 1303 yıllarında Bayramiç ve Ezine çevresi, "Türkmen Prensiği" olarak tanınan Karesi Beyliğine bağlı idi. Karesi Bey'in 1334 yılında ölümünden sonra beyliğin yönetimi, Bergama ve Balıkesir'de olmak üzere ikiye bölünür. Araştırma yaptığımız Kuzeybatı Anadolu (Avunya) yöresi Demirhan Bey'in elinde kalır.

Demir Han Bey Sındırgı, Bigadiç, İvrindi, Fırt (Susırgırlık), Aydınçık, Gelenbe, Manyas, Gördes, Edremit, Burhaniye, Ayazment (Altınova), Ayvalık, Bayramiç, Ezine (eski Aiolis ve Troas), Mendelhorya (Balıklı) taraflarını sınırları içine katar. Yöreye pek çok Türkmen yerleştirir. Bunlar Sivas, Kırşehir yöresindeki Danişmend Yörük ve Türkmenleri ile Balkanlar'dan (Dobriçe'den) gelen, Ece Halil kumandasında Sarı Saltuk'a bağlı Alevi Türkmenleri yanı sıra Afşar, Azeri, Kuman ve Peçeneklerdi.

1345'te Aydınolu Umur Bey, Bizans İmparatoru İoannes Kantakuzenos'a yardım etmek ister. Donanması İzmir'de Latinler tarafından yakılır. Umur Bey, Saruhan ve Karesi arazisi üzerinden, Kuzeybatı Anadolu, Kazdağı çevresinden, Karesioğlu Süleyman Bey'in yardımıyla Rumeli'ye geçer.

1350'li yıllarda Bilecik, Bursa yöresinde gelişen Osmanlı Beyliği, bölgede etkinlik gösterme eğilimindedir. 1356 yıllarında Kuzeybatı Anadolu, Osmanlı Beyliği ile ilişkide olan bölgedeki akıncı beylerinden Süleyman Paşa kuvvetlerince, barışçı bir şekilde Osmanlı Beyliği'ne bağlanır. "1357 yılında Troia Bey'i olarak gösterilen Karesioğlu Süleyman Bey bölgeye tek başına hâkim olmuştur" (Başaran 2002: 21). 1363 yılında ise Kuzeybatı Anadolu (Avunya) yöresi, tamamen Osmanlı egemenliğindedir. Osmanlı Beyliği yöreyi Rumeli'yi fetih amacıyla kullanır. Karesi ümerasından Hacı İlbey, Evrenuz, Ece Halil, Gazi Fazıl Beyler Osmanlı hizmetine geçerler ve Osmanlıların Rumeli'nde yayılmasına yardımcı olurlar.

15. yüzyıla kadar araştırma yöremiz hareketsiz gelişme içindedir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u ele geçirmeyi planladığı yıllarda Kazdağı'na, kereste ve ahşap gereksinmesini karşılamaları için Toroslar'dan Tahtacıları getirtir ve yerleştirir. 1462 yılında da Çanakkale Boğazını denetlemek için Çanakkale'ye Kale-i Sultaniye'yi yaptırır. Birgit Brandau, Troia efsaneleri ile ilgili kitabında: "İstanbul fatihi muzaffer Osmanlı İmparatoru 2. Sultan Mehmed, 1462'de Troia harabelerini ziyareti sırasında, kentin ve halkının intikamını almak için Allah tarafından görevlendirildiğini ve bu şekilde Hellen ardıllarının kurduğu imparatorluğun (Bizans) yıkılmasıyla Asya halklarına karşı işledikleri suçun cezasını ödediklerini ileri sürdü. Ardından, her ihtimale karşı tıpkı kendinden öncekiler gibi o da (bir Müslüman olarak!) Troia'da adak sundu," (Brandau 2002: 348-349) diyerek Fatih'in Roma imparatorları gibi Troia'yı bilinçli olarak ziyaret ettiğini vurgulamaktadır.

Osmanlıların yöreye ilgisi, genellikle Gelibolu ve Çanakkale ile olmuştur. Yörenin iç kesimleri hakkında, 15.-16. yy.larda dönem dönem Balıkesir, Biga, Bayramiç gibi değişken sancak merkezlerince yönetildiği dışında bilgi yoktur. 1630'larda Bayramiç yöresi Hadimoğulları tarafından yönetilmeye başlar. Bunlara ait konağın bir kısmı, günümüze kadar korunmuştur. 4. Mahmut, yöresel ağalık yapısını değiştiren yasalar getirmiş olsa da Hadimoğulları yöredeki egemen durumunu korumuştur. Yöredeki küçük yerleşim birimleri aşiretlere ve etkin gruplara bağlı ağa, bey ve voyvoda düzeyinde yönetilmiştir.

1843-1873 yıllarında, Ahmet Vefik Paşa, Kuzeybatı Anadolu'daki aşiretlerin iskânını düzenler. Yenice yöresine Akçakoyunlu, Hardallı, Tahtacı, Başımkızdı, Karakoca, Burhanlı, Çepni, Kesirler, Kılaz, Kösel, Kubaş, Karakeçili, Söğütlü aşiretleri ve Sultan cema-

ati, Yayı Bedir, Yüncü, Caferli boyları yerleştirilir. Yörede 19. yüzyılda çoğunluğu Hadimoğlu'na ait topraklar, yabancı ve azınlıklar lehine el değiştirir. Öyle ki, Troia kentinin yerleşim alanı bile 1864 yılında F. Layard'ın elindedir. İlkçağ araştırmacısı F. Calvert ise Troia'nın bulunduğunu tahmin ettiği Akçaköy'de bir arazi satın almıştır. 1879 yılında yöreye Balkan Türkleri yerleştirilir. Bu durum günümüze kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devletinin yöredeki Yörük halk hakkındaki görüşü, 1873 yılında Viyana Fuarı için Osman Hamdi Bey tarafından hazırlanan 1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniyye adlı albümden, "Bigalı Yörük Kadını" hakkında yazıldığı gibi "Yörük kadınlarının en verimli uğraşları kabaca yontulmuş tahta parçalarından başka bir şey olmayan ilkel bir tezgâh yardımıyla halı dokumaktır. (...) Çoğu zaman dokumasının sağlamlığı kadar renklerinin uyumu ve parlaklığı, desenlerinin zarıflığı de dikkati çeken bu halıları üretmek için bu basit araç yeterli olmaktadır. (...) Bir Yörük ev kadını, gerekli bütün ev işlerini yaptıktan, sürüsüyle ve çocuklarının terbiyesiyle meşgul olduktan sonra, yılın her günü halı dokur." (Osman Hamdi Bey ve Launay 1999: 175). Yörüklerin basit gereçlerle güzel, uyumlu, sağlam halı dokumuş olmaları Osmanlı saray mensuplarında şaşkınlık yaratıyordu.

Milli Mücadele'de yörede toplanan Milis kuvvetleri Soma-Ayvalık Cephesini destekler. Gelibolu'da

Fransızlara ait Akbaş silah deposu Yenice'ye kaçırlır. Bunun üzerine İngilizler ve Saray, Anzavur Ahmet'i yörede isyan çıkartmak için kullanırlar. Yukarı İnova köylüleri kendisini yakalar, Biga'da öldürülür. Atatürk, İran Şahı ile birlikte 1934 yılında Agonya yöresini ziyaret etmiştir.

SONUÇ

TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri kapsamında 2002-2003 yıllarında gerçekleştirdiğimiz "Kuzeybatı Anadolu (Avunya) Halı ve El Dokumaları" konulu proje çalışmamızda, çeşitli kaynaklardan yörenin kültürel alt yapısının, dokumacılık geleneği ve dokuma sanatı ile ilişkilendirilebilecek tarihsel bilgiler taranarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Aynı kapsamda çalışma programı gereği Ezine, Bayramiç, Ayvacık ve Yenice merkezli alan araştırması ve belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bunların değerlendirilmelerine başlanmış, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ayvacık Meslek Yüksekokulunda teknik çalışmalar yapılarak yöreye ait halılar 2004 yılı proje bitirme planı doğrultusunda dokunmaya başlanmıştır.

ÖNERİLER

Önümüzdeki çalışma döneminde (2004) yöredeki dokumaların koleksiyonlardaki örnekleri taranarak, Avunya halılarının, benzerlerinden farklı özellikleri belirlenecektir. ♪

NOTLAR

1. Arazi çalışması sırasında elde edilerek belgeleme formlarına kaydedilen bilgiler yardımıyla, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ayvacık Meslek Yüksekokulu atölyelerinde uygulanacak halı örnekleri seçil-

miş ve yapılan teknik çalışmalar sonucunda 15 adet Avunya örneği halı dönem öğrencilerince dokunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKURGAL, Ekrem
2000 *Anadolu Uygarlıkları*. 7. baskı. İstanbul: Net Turistik Yayınlar.
- ALP, Sedat
2001 *Hitit Çağında Anadolu. Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar*. (TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları 140). Ankara: TÜBİTAK
- ATEŞ, Mehmet
1996 *Mitolojiler, Semboller ve Halılar*. İstanbul: Symbol Yayıncılık
- AYDIN, Erdoğan
1997 *Fatih ve Fetih Mitleri ve Gerçekler*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

- BAŞARAN, Cevat
2002 *Geçmişten Günümüze Bayramiç. Tarihi Coğrafyası ve Arkeolojisi*. Çanakkale: Bayramiç Belediyesi.
- BRANDAU, Birgit
2002 *Troia. Bir Kent ve Mitleri, Yeni Keşifler*. çev. Vedat Çorlu. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- BRANDAU, Birgit ve Helmut SCHICKERT
2003 *Hititler Bilinmeyen bir Dünya İmparatorluğu*. çev. Nazife Mertoglu. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- BRAUN, Heinrich
1969 *Formen der Kunts I. Die Kunst im Altertum*. 9. baskı. München: Verlag Martin Lurz.
- 1972 *Formen der Kunts II. Die Kunst im Mittelalter*. 12. baskı. München: Verlag Martin Lurz.

- 1972 *Formen der Kunsts III. Renaissance und Barock*. 11. baskı. München: Verlag Martin Lurz.
- 1974 *Formen der Kunsts IV. 19. und 20. Jahrhundert*. München: Verlag Martin Lurz.
- ÇELGIN, Güler
1986 *Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis*. (Arkeoloji ve Sanat Yayınları Eskiçağ Dinleri ve Mitolojileri Dizisi 1). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları s. 50.
- DAY, Cyrus L.
1996 *Knots&Splices*. 18. baskı. London: Adlard Coles Nautical.
- DUCHENE, Herve
2002 *Troia Hazinesi veya Schliemann'ın Düşü.* çev. Ali Berktaş. (Yapı Kredi Yayınları Genel Kültür Dizisi). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ERHAT, Azra
1993 *Mitoloji Sözlüğü*. 5. baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ESTIN, Colette ve Helene LAPORTE
2002 *Yunan ve Roma Mitolojisi*. 3. baskı, çev. Musa Eran, (Tübitak Popüler Bilim Kitaplığı 28). Ankara: TÜBİTAK.
- Et-TANCI, Muhammed
1993 *İbni Batuta Seyahatnamesi I-II*. sadeleştiren ve baskıya hazırlayan: Mümin Çevik. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Halikarnas Balıkcısı [Cevat Şakir KABAĞAÇLI]
1962 *Anadolu Tanrıları*. 2. baskı, (Yeditepe Yayınları 43). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
1974 *Anadolu Efsaneleri*. 3. baskı, (Yeditepe Yayınları 29). İstanbul: Yeditepe Yayınları.
1981 *Düşün Yazıları*, yayına haz. Azra ERHAT, (Bilgi Yayınları 241, Halikarnas Balıkcısı Bütün Eserleri 6). Ankara: Bilgi Yayınevi.
1980 *Merhaba Anadolu*, derleyen: Şadan Gökovalı, (Bilgi Yayınları 241, Halikarnas Balıkcısı Bütün Eserleri 6). Ankara: Bilgi Yayınevi.
1982 *Altıncı Kıta Akdeniz*. (Bilgi Yayınları 242, Halikarnas Balıkcısı Bütün Eserleri 9). Ankara: Bilgi Yayınevi.
2002 *İmbat Serinliği*, yayına haz. Şadan Gökovalı, (Bilgi Yayınları 241, Halikarnas Balıkcısı Bütün Eserleri 22). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Herodotos
2002 *Herodot Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tarih Dizisi 40). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Homeros
1978a *İlyada*, 3. baskı, çev. Azra Erhat, A. Kadir. İstanbul: Sander Kitabevi.
1978b *Odysseia*, 2. baskı, çev. Azra Erhat, A. Kadir. İstanbul: Sander Kitabevi.
- HUNLICH, Richard
1968 *Textile Rohstoffkunde*. Berlin: Schiele&Schön.
- JENIKINS, Ian
1993 *Greek and Roman Life*. 3. baskı. Milan: The Trustees of the British Museum.
- KORFMANN, Manfred
2001 *Düş ve Gerçek Sergi Kataloğu*. 1. baskı, çev. Selma Bulgurlu Gün. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (yay.)
1983 *Anadolu Medeniyetleri Sergisi (22 Mayıs - 30 Ekim 1983) I-II*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- MANFREDI, Valerio Massimo
2001 *Büyük İskender/ Anadolu'nun Kapıları*. 2. 3. baskı, çev. Eren CENDEY, (Çağdaş Dünya Yazarları Dizisi), İstanbul: Can Yayınları.
- MANSEL, Arif Müfid
1971 *Ege ve Yunan Tarihi*. 3. baskı, (Türk Tarih Kurumu Yayınları XIII. seri, no. 8b). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Osman Hamdi Bey ve Marie de LAUNAY
1999 *1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniyeye*. çev. Erol Üyperpazarcı. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- ÖZALP, A. Yalçın
2003 *Gemici Bağları*. İstanbul: Denizler Kitabevi/ Kaptan Yayıncılık.
- ÖZDEMİR, Zekeriya
2002 *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*. cilt 2. Ankara: Zekeriya Özdemir.
- Plutarkhos
1980 *Büyük İskender. Hayatı ve Savaşları*. çev. Vahdet Gültekin. (Ünlü Kişiler Dizisi 3). İstanbul: Rado Yayınları.
- RICE, Tamara Talbot
1998 *Bizans'ta Günlük Yaşam. Kostantinopolis Bizans'ın mücevheri*. çev. Bilgi Altınok, (Tarih Dizisi 24). İstanbul: Göçebe Yayınları.
- SELSAM, Millicent E.
1982 *Cotton*. New York: William Morrow.
- Strabon
1987 *Cografya Anadolu (Kitap: XII, XIII, XIV)*. çev. Adnan Pekman, (Arkeoloji ve Sanat Yayınları Antik Kaynaklar Dizisi 1a). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
1993 *Antik Anadolu Coğrafyası, Geographika: XII-XIII-XIV*. çev. Adnan Pekman, (Arkeoloji ve Sanat Yayınları Antik Kaynaklar Dizisi 1a). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- SU, Kâmil
1938 *Balıkesir ve Civarında Yürük ve Türkmenler*. İstanbul: Balıkesir Halkevi Yayınları.
- SÜMER, Faruk
1999 *Oğuzlar (Türkmenler). Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. 5. baskı. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- TAŞKIN, Sefa
1998 *Anadolu Kültürünün Gizli Tarihi, Mysia ve Işık İnsanları*. 2. baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.

- TEXIER, Charles
2002 *Küçük Asya. Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*. cilt 1, çev. Ali Suat. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- TULUNAY, Elif Tül
1998 *Pelops'un Gizemi. Antik Kaynaklara Göre Tunç Çağında Anadolu'dan Yapılan Göçler ve Olympia Zeus Tapınağı Tasvir Programı Hakkında Yeni Görüşler*. (Graphis Yayınları 5). İstanbul: Graphis Yayınları.
- TUNCER, Ömer
1999 *İşte Anadolu*, 2. baskı, (Arkeoloji ve Sanat Yayınları Deneme, Eleştiri ve Tarih Dizisi 11). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Türk Tarih Kurumu (yay.)
1977 *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. çev. Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, (Türk Tarih Kurumu Yayınları XX. dizi, sayı: 5). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- UHLİG, Helmut
2001 *Avrupa'nın Anası Anadolu*. çev. Yasemin Bayer. İstanbul: Telos Yayınları.
- UMAR, Bilge
1993 *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, 2. baskı. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
1999 *İlkçağda Türkiye Halkı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
2001 *Lydia*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
2002 *Aiolis*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
2003 *Troia*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı
2000 *Karesi Vilayeti Tarihçesi*. 2. baskı, yayına haz. Abdülmecit Mutaf, (Zağanos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları 7). Balıkesir: Zağanos Kültür ve Eğitim Vakfı.
- YÖRÜKÂN, Yusuf Ziya
1998 *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*. eklerle yayıma haz. Turhan Yörükân. (Kültür Bakanlığı Yayınları 2104, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Başvuru Kitapları Dizisi 56). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- YURTGÜVEN, H. Mehmet
1949 *Mensucat: Yün, pamuk, keten, ipek ve sentetik ipeklerle düz hendeseli, armür ve jakar çiçekli dokumacılık dersleri*. Bursa: İstanbul Matbaacılık, s. 16.

EK 1: KUZEYBATI ANADOLU (AVUNYA) HALI VE EL DOKUMALARI ENVANTER LİSTESİ

Env. no.	Türü	Yeri (ilçe, köy)
116E001.001.001	halı	Ayvacık, merkez ilçe
116E001.001.002	halı	Ayvacık, merkez ilçe
117E001.002.001	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.002	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.003	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.004	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.005	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.006	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.002.007	halı	Bayramiç, Saçaklı köyü
117E001.003.001	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.002	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.003	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.004	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.005	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.006	kilim	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.007	cicim-kilim	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.008	cicim-kilim-zili	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.009	cicim-kilim-zili	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.010	cicim-zili	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.011	cicim-kilim	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.012	cicim-kilim	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.013	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.014	cicim-kilim-zili	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.015	halı	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.016	cicim-kilim	Bayramiç, merkez ilçe
117E001.003.017	cicim-kilim	Bayramiç, merkez ilçe
118E001.004.001	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.002	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.003	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.004	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.005	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.006	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.007	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.008	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.009	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.010	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.011	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.012	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.013	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.014	halı	Yenice, Seyvan köyü
118E001.004.015	cicim-kilim	Yenice, Seyvan köyü
117E001.005.001	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.002	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.003	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.004	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.005	halı	Bayramiç, Evciler köyü

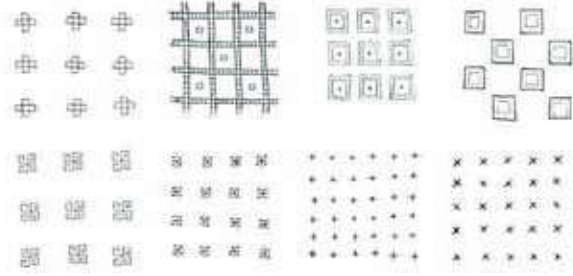
Env. no.	Türü	Yeri (ilçe, köy)
117E001.005.006	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.007	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.008	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.009	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.010	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.011	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.012	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.013	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.014	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.015	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.016	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.017	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.018	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.019	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.020	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.021	cicim-kilim	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.022	cicim-kilim	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.023	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.024	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.025	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.026	cicim-kilim	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.027	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.028	halı	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.029	cicim-kilim	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.005.030	cicim-kilim	Bayramiç, Evciler köyü
117E001.006.001	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.002	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.003	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.004	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.005	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.006	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.007	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.008	cicim-kilim	Bayramiç, Çırpılar köyü
117E001.006.009	halı	Bayramiç, Çırpılar köyü
116E001.007.001	halı	Ezine, merkez ilçe
116E001.007.002	halı	Ezine, merkez ilçe
116E001.007.003	halı	Ezine, merkez ilçe
116E001.007.004	halı	Ezine, merkez ilçe
116E001.007.005	cicim-kilim-zili	Ezine, merkez ilçe
116E001.007.006	cicim-kilim	Ezine, Geyikli köyü
116E001.008.001	halı	Ezine, Geyikli köyü
116E001.008.002	halı	Ezine, Geyikli köyü
116E001.008.003	halı	Ezine, Geyikli köyü
116E001.008.004	halı	Ezine, Geyikli köyü
116E001.009.001	halı	Ayvacık, Büyüksusun köyü

Levha 1

BRAJUN 1969: 75

Res. 1. Troia kral soyundan Aeneas'ın yaşamını konu alan efsaneden bir olayın betimlendiği vazo resmi. Kadınların harmaniyelerindeki desenlerin, yörelin dokumalarında kullanılan motiflerle benzerliği dikkat çekicidir.

Res. 2. Antikçağa ait çeşitli eserlerde kullanılmış kumaş motifleri.

GÜNSELİ VARDAR

Res. 3. Çanakkale yöresinden bir göçmen önlüğü.

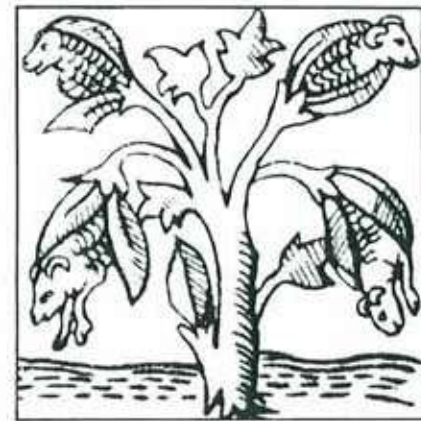
AYDIN UĞURLU

Res. 4. Çanakkale yöresinden bir peşkirin desen ayrıntısı.

AYDIN UĞURLU

Res. 5. Keten lifleri ve dev tarağı. Keten Anadolu kıyılarında İlkçağ'dan beri bilinir ve dokumalarda kullanılırdı.

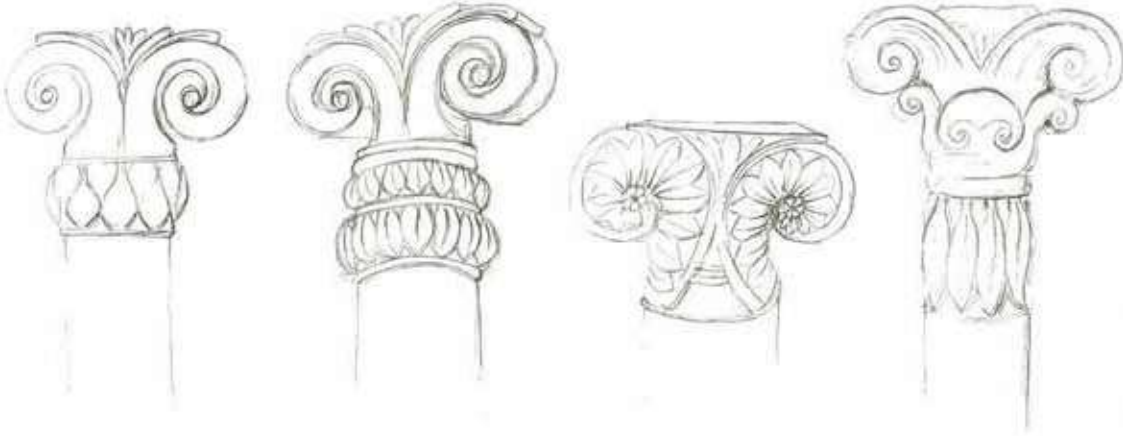

SELSAM 1982: 11

Res. 6. Herodotos'un pamuk tanımının Ortaçağ'da bir Alman sanatçı tarafından çizilmiş deseni.

Res. 7: İpek böceği yumurtalarını 6. yüzyıl ortalarında Bizans'a kaçıran papazların Konstantinopolis'te karşılanmalarını gösteren gravür. Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde de sürdürülen ipek böcekçiliği günümüzde Bursa, Bilecik, Gönen ve Biga'da yapılmakta.

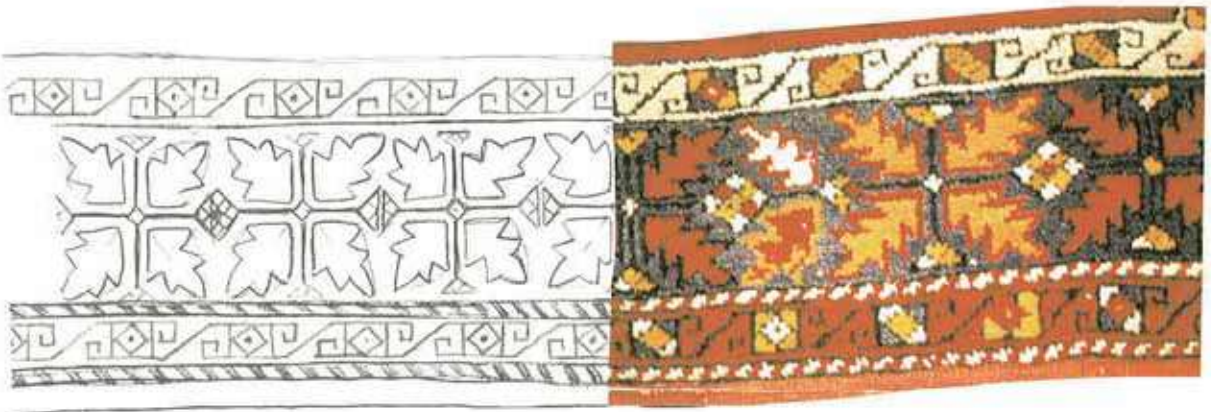
ÇİZİM: AYDIN UĞURLU

S: SENEM UĞURLU

Res. 8. Aiolia bölgesine özgü sütun başlıkları. (Kaynak: Braun 1969; 47; Akurgal 2000; 190-518; Anadolu Medeniyetleri Sergisi: 2)

Res. 9. Çanakkale'nin Ayvacık ilçesindeki Apollon Smintheion kutsal alanında yaprak motifleri süslü mimari parça.

ÇİZİM: AYDIN UĞURLU. FOTO: S. SENEM UĞURLU

Res. 10. Çanakkale-Ayvacık "turnalı halı" sının kenar suyundaki yaprak motiflerinden ayrıntı.

Levha 3

ŞİHREYLA UĞURLU KOLEKSİYONU

Resim 11. Osmanlı Devri Yörük giysisi örneği. Balkan Harbi yenilgisinden sonra yöreye birçok Bulgaristan göçmeni yerleştirilmiştir. Dönemin geleneksel giysileriyle poz veren Rusçuklu Tahir Efendi'nin kartpostalı.

ÇİZİM: AYDIN UĞURLU

Res. 12. 1873 yılında Viyana Fuarı için hazırlanan albümden yararlanılarak çizilmiş, geleneksel giysileri içinde Bigalı kadın ve erkek. (KAYNAK: Osman Hamdi Bey ve LAUNAY 1999: 168, 174).

AYDIN UĞURLU

Res. 13. Gönen, Kocapınar köyü. Yörede geleneksel giysinin bir parçası olarak kullanılan önlükten ayrıntı. Yöreye yerleşmiş Pomak, Manav, Göçmen ve Yörükler pamuk, yün, keçi kılı, deve tüyü ve tiftik ile yaptıkları ve çeşitli motiflerle süsledikleri bu önlükleri kullanırlar.

AYDIN UĞURLU

Res. 14. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Yenice Meslek Yüksekokulu Müdürü Turgut Erdim, Hatice ve İbrahim Kırmızı rehberliğinde yapılan alan araştırmasında, Yenice-Seyvan köyü, İssiz Cuma namazgâhında tespit edilen, yöreye ait kilimlerden bir örnek (env. no: I18E001.004.016).

CANAN BİNİZET

Res. 15. Yenice, Nevruz köyü.
Avunya tipi allı kilim (Farda)
(env. no: I18E001.039.001).

DESEN-ELIF BIÇEN

Res. 16. Avunya halısının teknik çözümü. Yörede tespit edilen Avunya tipi halı örneklerinin, Halıcılık Programına katılan Aывacık Meslek Yüksekokulu öğrencileri tarafından uygulamaya yönelik teknik çözümü yapılmakta ve yine program öğrencileri Safure Şahin, Elif Biçen ve Günay Durmaz tarafından öğretim yılı içerisinde uygulanmaktadır.

DESEN-AYŞE KESKİN

Res. 17. Avunya halısının teknik çözümü. Halıcılık Programı öğrencileri tarafından saptanan bir Avunya tipi halı örneğinin uygulamaya yönelik kareli desen kağıdı üzerinde teknik çözümü. Bu örneğin uygulaması program öğrencileri Ayşe Keskin ve Hanife Kızıl tarafından ders yılı içinde yapılmıştır.

FOTO: S. SENEM UĞURLU, ÇİZİM: AYDIN UĞURLU

Res. 18.-19. Bayramiç, Hadımoğlu Konağı'nda saptanan Avunya halısı ve desen çizimi.

S. SENEM UĞURLU

Res. 20. Bayramiç, Evciler köyü camisinde saptanan, yöreye ait bir halı
(env. no: I17E001.005.003).

Levha 5

DESEN: YELİZ KASIMLAR

Resim 21. Avunya halısının uygulamaya yönelik olarak kareli desen kağıdı üzerine çizilen deseni (teknik çözümü), program öğrencileri Kibariye Arabacı ve Esmâ Nur Kılavuz tarafından ders yılı çerisinde uygulanmıştır.

S. SENEM UĞURLU

Res. 25. Bayramiç, Saçaklı köyü camisinde bulunan, yörede dokunmuş son dönem halı örneklerinden.

AYDIN UĞURLU

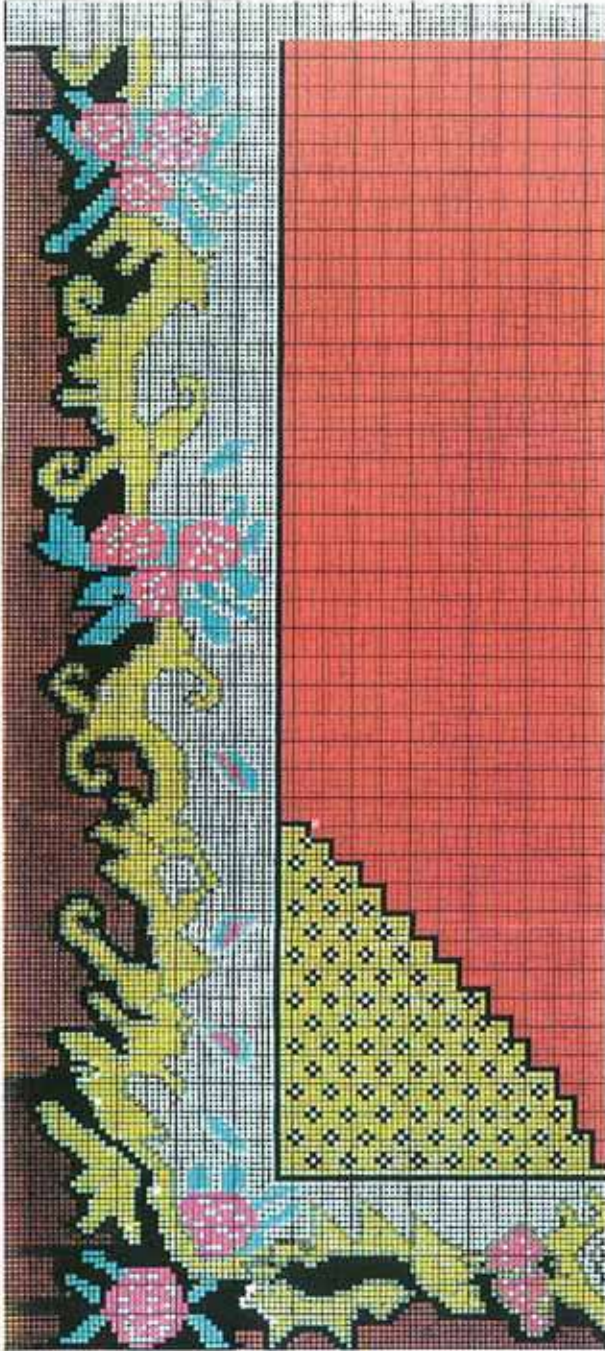
Res. 23. Ezine, Zeytinli köyü camisinde belgelenen Avunya tipi halı namazlık (env. no: I16E001.007.001).

SEVDA GÜL

Res. 24. Ayvack'ta tespit edilen yöreye ait Avunya tipi karasulu halı (env. no: I16E001.001.001).

Res. 26. Çanakkale Deniz Müzesi olarak hizmet veren Çimenlik Kalesindeki Fatih Camisi halıları arasında bulunan Avunya tipi bir halının kareli desen kağıdına çalışılmış teknik çözümü.

Res. 27. Çalışma ekibimizden Eşref Bülent, S. Senem Uğurlu ve Hatice Kırmızı, Yenice'nin Seyvan köyü camisinde belgeleme çalışması sırasında.

Res. 22. Bayramiç, Evciler köyü camisinde saptanan yöreye ait Avunya tipi halı namazlık (env. no: İ17E001.005.011).

Res. 28. Bayramiç, Evciler köyü ve gerisinde yükselen Kazdağı.